

Las Squadras

1

Informaziuns generalas e messadi tier la radunanza communalala dils 22 da fevrier 2022

Messadi per la radunanza communalala dils 22-02-2022

Messadi per la radunanza communalala dils 22-02-2022 allas 20.00 uras a Sumvitg

Muort la situaziun dil coronavirus ha la radunanza communalala liug a Sumvitg. Per la radunanza vala in obligatori da purtar mascrina. Plinavon vegn menau gliesta dils participonts.

La suprastanza communalala suttametta a Vus las suandontas fatschentas:

1. Avertura e beinvegni
2. Elecziun da 2 dumbravuschs
3. Protocol dalla davosa radunanza communalala dils 15-12-2021
4. Tractazion ed approbaziun dil reglement concernent la surdada dallas parcellas entras la cumissiun da meglieraziun
5. Tractazion ed approbaziun dils principis per la repartiziun dils cuosts dalla meglieraziun
6. Tractazion ed approbaziun dalla dissolaziun dil dretg da baghegiar sin la parcella nr. 699 cun uneco Energie Schweiz AG
7. Tractazion ed approbaziun dil project ovra hidraulica Cumpadials e concessiun dil credit brut da 1'800'000 francs per mauns dalla votaziun all'urna
8. Concessiun dil credit supplementar da 195'000 francs per il project sanaziun provediment d'aua Laus
9. Tractazion ed approbaziun dalla midada dil project Crappa Grossa e concessiun dil credit brut da 145'000 francs
10. Orientaziuns
11. Varia

Tractanda 3: Protocol

Il protocol dalla radunanza communalala dils 15-12-2021 ei staus exponius public e disponibels sin la pagina d'internet navèn dils 24-12-2021 duront 30 dis. Il protocol sa vegnir abonnaus. Ils cuosts da porto da frs. 2.50 per protocol vegnan tschentai a quen als abonnents.

Tractanda 4: Tractazion ed approbaziun dil reglement concernent la surdada dallas parcellas entras la cumissiun da meglieraziun

Avon entgins onns ei la repartiziun nova dalla meglieraziun funsila ida en vigur legala. La meglieraziun posseda actualmein aunc entginas parcellas, las qualas dueien vegnir vendidas. Per la vendita da quellas parcellas ha la cumissiun da meglieraziun creau in reglement. Il gremi cumpetent per decider davart quei reglement ei tenor art. 30 dalla constituziun communalala la radunanza communalala.

Il reglement

La meglieraziun posseda actualmein aunc 256'911 m² terren. Cun il niev reglement duei vegnir reglau co la surdada da quei terren duei succeder. En general duei entras la repartiziun vegnir contonschii las finamiras dalla meglieraziun funsila. Per la repartiziun ei la cumissiun da meglieraziun responsabla. Il prezi dallas singulas parcellas vegn fixaus sin fundament dalla bonitaziun risguardond il factur dalla valur commerciala. Las parcellas che vegnan vendidas vegnan screttas ora. Ils plans ed il prezi vegnan exponi publicamein duront 30 dis. Duront quei temps san ils interessents far ina damonda da cumpra a secret. Tenor art. 6 dil reglement san parcellas mo vegnir surschadas a proprietaris da terren enteifer il territori cumpigliau dalla meglieraziun ils quals han adempiu tuttas obligaziuns finanzialas enviers la meglieraziun. Per la surdada dallas parcellas ha la cumissiun da meglieraziun da risguardar (en libra successiun) suandonts criteris aschi gest sco pusseivel (art. 6):

- Aschilunsch che la vischnaunca ha in interess public ha lezza preferenza.
- Entras la surdada duei vegnir contonschii ina arrundaziun optimala.
- La reunion cun parcellas vischinontas ei da promover.
- Ina surdada che possibilitescha l'aboliziun d'in servitut ni d'in dretg ei da beneventar.
- Ina pli- u meinsvaleta tier la partiziun nova sa vegnir risguardada.
- La situaziun d'affittanza (grondezia menaschi) avon e suenter la partiziun nova sa vegnir risguardada.

- Tier interessents eguals ha il cultivader direct prioritad.
- Restan plirs interessents equivalents per ina parcella vegn tratg la sort.

Las parcelles per las qualas negin ha interess vegnan surdadas alla vischnaunca senza indemnisiun (art. 7). Las decisiuns davart las surdadas vegnan communicadas a secret cun visar sin ils mieds legals. Encunter las decisiuns sa vegnir fatg protesta tier la cumissiun da schazetg (art. 8). La repartiziun va en vigur legala cura che tut las protestas ein liquidadas ed il prezi da cumpria ei pagaus.

En sia seduta dils 30 d'octobre 2018 ha la cumissiun da meglieraziun tractau ed approbau il reglement per mauns dalla suprastanza communal. La suprastanza communal ha deliberau il reglement per mauns dalla radunanza communal en sia seduta dils 13 da settembre 2020. A caschun dalla radunanza communal vegn il president dalla cumissiun da meglieraziun *dr. Theo Maissen* a presentar la fatschenta en detagi.

Departament agricultura

Proposta

La suprastanza communal propona alla radunanza communal d'approbar il reglement concernent la surdada dallas parcelles dalla meglieraziun entras la cumissiun da meglieraziun.

Tractanda 5: Tractaziun ed approbaziun dils principis per la repartiziun dils cuosts dalla meglieraziun

Per la repartiziun dils cuosts restonts buca curclai entras contribuziuns sto vegnir fixau ils principis. Quels principis ha la cumissiun da meglieraziun elaborau. Sebasond sin art. 6 g) dil reglement per la meglieraziun funsila duei la radunanza communal decider davart quels principis.

Las basas legales

Per la repartiziun dils cuosts restonts buca curclai entras contribuziuns valan las suadontas basas legales:

- Lescha cantunala da meglieraziun (Lmel) dils 5 d'avrel 1981 (BR 915.100), art. 33
- Ordinazion executiva tier la Lmel dils 19 da november 1980 (BR 915.110), art. 31 al. 1 ed art. 7
- Reglement dalla vischnaunca da Sumvitg per la meglieraziun funsila dils 8 d'avrel 2003 (DC 801.000)

Applicond quellas prescripcions ha la cumissiun da meglieraziun elaborau ils principis per reparter ils cuosts. Suandontamein ein ils puncts principals dils principis descrets.

Cuosts da reparter

Da reparter ein tut ils cuosts restonts ch'ein buca cuvretgs entras subvenziuns, igl import pauschal da 100'000 francs per la finiziun sco era per la reparaziun ed il manteniment dils stabiliments.

Criteris per reparter

Sco basa da reparter ils cuosts valan suandonts criteris:

- valeta da bonitaziun
- surfatscha dalla parcella
- valeta dils edificis
- dretgs d'alp
- contribuziuns pauschalas per objects ordeifer il territori cumpigliu ils quals obtegnan avantatgs.

La valetaziun dils criteris cumpeta alla cumissiun da schazetg.

Punctaziun

Per mintga proprietari da schischom vegn eruiu cun puncts igl avantatg ch'el ha entras la meglieraziun. La punctaziun seresulta dalla cumpareglaziun dil possess vegl cul possess niev. En cass motivai sa la cumissiun da schazetg era cumpigliar specials avantatgs e disavantatgs directamein cun puncts ni contribuziuns pauschalas.

Taxa fundamentala

Mintga proprietari da schischom el perimeter dalla meglieraziun vegn engrevegiaus cun ina taxa fundamentala da 400 francs.

Recav parcellas da massa

Il recav ord la surdada dallas parcelles da massa vegn impudius per curclar ils cuosts buca subvenziunai.

Communicaziun

Ensem cun il quen final vegn comunicau a mintga proprietari da schischom sia cumpart dils cuosts restonts.

La cumissiun da meglieraziun ha deliberau ils principis per la repartiziun dils cuosts restonts buca curclai en sia seduta dils 23 d'ouost 2021. La suprastanza communal ha approbau ils principis per mauns dalla radunanza communal en sia seduta dils 13 da settembre 2021. A caschun dalla radunanza communal vegn il president dalla cumissiun da meglieraziun *dr. Theo Maissen* a presentar la fatschenta en detagi.

Departament agricultura

Proposta

La suprastanza communal propona alla radunanza communal d'approbar ils principis per la repartiziun dils cuosts dalla meglieraziun.

Tractanda 6: Tractaziun ed approbaziun dalla dissolaziun dil dretg da baghegiar sin la parcella nr. 699 cun uneco Energie Schweiz AG

Ils 9 d'ouost 2012 ha la radunanza communal concediu in dretg da baghegiar sin la parcella nr. 699 alla *uneco Energie Schweiz AG*. Oriundamein haveva la favorisada dil dretg da baghegiar l'intenziun da producir diesel ad Igniu. En in'emprema etappa era previu da realisar ils implorts per luvrar si la materia prima, il stabiliment per la producziun digl ieli, il sistem per destillar igl ieli tier diesel, in deposit pil diesel ed in tancadi. Per quella etappa era previu investiziuns da biabein 4 milliuns francs. En ina secunda etappa era previu da vegnir realisau a

Rabius in center cun l'infrastructura per l'administraziun, per la certificazion dils process e dil product, per scolaziuns e per demonstraziuns a visitaders e qui per tut ils cundrezs che vegnan en funcziun enteifer la Svizra.

plan da situaziun cun parcella en dretg da bagheggiar

Deplorablamein ein entochen oz negins stabiliments vegni realisai a Rabius-Ignii. El Fegl ufficial cantunal dils 30 da fenadur 2021 ei la midada da sedia dall'interpresa da Sumvitg a Sursee vegnida publicada. Damai ch'igl ei mai vegniu realisau in project ad Ignii ha la vischnaunca fatg attenta uneco Energie Schweiz AG sin il castitg convenziunal sco consequenza dalla midada da sedia tenor il contract dil dretg bagheggiar. Cun scriver dils 19 d'ouest 2021 ha la vischnaunca fatg amogna da desister sin in tal castitg schebein il contract dil dretg bagheggiar per la parcella nr. 699 vegn sligiaus. Cun scriver dils 17 da settember 2021 communichescha uneco Energie Schweiz AG ch'ella seigil cantlia da sligiar il contract. Quei damai ch'igl ei sin fundament dalla nova strategia dalla fatschenta buca pusseivel da realisar in project sin la parcella nr. 699 ad Ignii.

La suprastonza communal deplorescha ch'igl ei buca reüssiu da realisar il project a Rabius, valetescha denton la dissolazium dil dretg da baghediaw sco schanza per auters projects.

Departament planisazjun locala

Proposta

La suprastonza communala propona alla radunanza communala d'approbar la dissolazium dil dretg da bagheggiar sin la parcella nr. 699 cun uneco Energie Schweiz AG.

Tractanda 7: Tractaziun ed approbazion dil project ovraja hidraulica Cumpadials e concessiun dil credit brut da 1'800'000 francs per mauns dalla votaziun all'urna

Ils 25 da zercladur 2017 han las vischinas ed ils vischins dalla vischnaunca da Sumvitg approbau all'urna il project davart la sanaziun dils proverdiments d'aua Sumvitg / Sogn Benedetg e Cumpadials / Clavadi e concediu in credit brut da 6.0 milliuns francs persuenter. Dalla confederaziun, dil cantun Grischun e dalla polizia da fiug dil cantun Grischun dat ei contribuziuns da rodund 3.0 milliuns francs. Il project inoltraus als uffecis federrals e cantunals cuntegn gia in project parzial per in'ovra hidraulica a Cumpadials per nezegiar il surpli dall'aua da beiber per produciri

energia electrica. Quei project parzial survegn directamein neginas contribuziuns. El cass che l'ovra hidraulica vegn baghegiada, retscheiva il project dil provediment d'aua in surplida contribuziuns da total ca. 5.7 %. Quella summa ei già cuntenida ella summa sura numnada da 3.0 millions francs demai ch'il project per l'ovra hidraulica ei ina cumpart dil project inoltraus per contribuziuns. El cass che l'ovra hidraulica vegn buca baghegiada vegn la contribuzion totala da 3.0 millions francs scursanida per rodund 170'000 francs.

Il project approbaus all'urna igl onn 2017 culs cuosts totals da 6.0 milliuns francs cuntegn buca l'ovra hidraulica perquei che la vendita d'energia era lu fetg malguessa cun prezis fetg bass che havessan probabel caschunau alla vischnaunca dapli cuosts ch'entradas, pia cefras cotschnas. Il davos temps ein ils prezis d'energia carschi considerablamein e las perspectivas per energias regenerablas sco la forza dall'aua paran dad esser fetg bunas pigl avegnir. Aschia eisi indicau da realisar l'ovra a Cumpadials.

Ensemens culla lingia da pressiun che meina tier la centrala sper la scola veglia da Cumpadials dueien era las lingias d'aua pli veglias sin quei tschancun vegnir remplazzadas ed il hidrant duei survegnir in niev liug pli accessibels. Plinavon dueien las preparativas per ina futura colligiaziun cul provediment d'aua da Surrein vegnir fatgas.

Project ovra hidraulica

Reservuar Murtès

El rom dil project pil provediment d'aua ei vegniu baghegiau a Murtès in reservuar che ha ina reserva da diever da 20 m^3 ed ina reserva da fiug da 50 m^3 , total 70 m^3 . La reserva da fiug stat a disposizion mo en cass d'incendis e vegn dada libra entras in sclusaduir cun motor. La reserva da diever ei cheu per cuvierer il consum d'aua che variescha savens ualtri fetg duront il di. Quella reserva da 20 m^3 lubescha era da pilotar l'ovra electrica, vul dir che la turbina sa cun quei volumen d'aua vegnir reglada aschia ch'il surpli d'aua che vegn buca duvraus dils provediments d'aua colligiai sa vegnir nezegiaus optimalmein. Per saver far quei, vegn il livel dall'aua el reservuar ch'ei ella media sill'a quota da 1'516.80 m sur mar miseraus cuntuadamein. Croda il livel el reservuar vegn l'afflussiun tier la turbina serrada in tec e sch'il livel sesaulza vegn quella aviarta in tec. Quei arver e serrar funcziunescha automaticamein aschia che la turbina tegn adina in livel pli u meins constant el reservuar. Stat la turbina eri e vegn ei duvrau dameins aua che quei che vegn neutier dallas fontaunas a Murtès, va il surpli surora e flessegia el dutg sper il reservuar.

Lingia da pressione

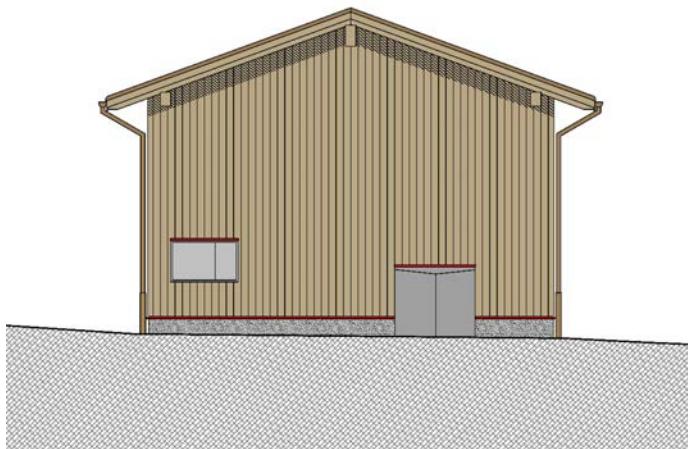
Naven dil reservuar a Murtès vegn l'aua menada en ina lingia da pressiun direct entochen giu ella centrala sper la scola veglia da Cumpadials. Quella lingia ha in diameter endadens da 200 mm e consista ella part sura orda bischels da material artificial ed ella part giudem orda bischels da fier culau. La lingia ha ina lunghezia da ca. 2'510 m. L'axa dalla turbina ei sin 954.60 m sur mar aschia che la lingia da pressiun scadenza da 562.20 m haven da Murtès entochen Cumpadials. A Siltginas Su vegn l'emprema gada priu aua ord quella lingia e quei per Siltginas, Sogn Benedetg. Plaun da Crusch e Sumvitg. A Clavadi vegn la

secunda gada priu aua ord la lingia e la tiarza gada succeda quei pil reservuar da Cumpadials. En tuts treis loghens sto la pressiun dall'aua ella lingia vegnir reducida sil livel usitau per saver spisgentar l'aua ellas reits dils provediments d'aua respectiv el reservuar. Cun quei sistem vegn priu ord la lingia da pressiun mo tonta aua sco quei ch'ei vegn duvrau e l'aua restonta sa aschia vegnir utilisada optimalmein per la producziun d'energia.

Entochen oz ei la lingia da pressiun construida entochen agl ur dil quartier Foppa a Cumpadials. Il project actual cuntegn il tschancun naven dil quartier Foppa entochen giu ella centrala sper la casa da scola. La lingia da pressiun sin quei tschancun ha ina lunghezia da 260 m e vegn messa ton sco pusseivel en via. Ensemes culla lingia da pressiun vegn era mess in bischel che cuntegn il cabel che colligia la centrala cul reservuar a Murtès e che survescha pil pilotadi dall'ovra.

Centrala

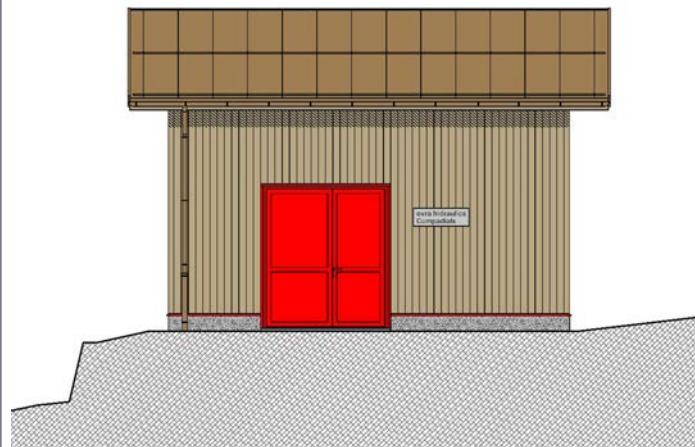
El vest dalla casa da scola duei la centrala per l'ovra vegnir construida. Il baghetg ha ina fuorma quadrata da ca. 7.00 sin 7.00 m ed ha in tetg da gebel sco ils baghetgs el contuorn. La centrala ha mo in local. Las preits ein da betun cun isolaziun ordadora ed in manti dad aissas da larisch. La cuvruda dil tetg ei en irom. La centrala ha ina porta dubla che survescha sco entrada e porscha il necessari plaz per transportar las parts pli grondas dils indrezs ella centrala. Ella fatschada sid dat ei ina finiastra.

centrala a Cumpadials (fatschada nord)

La centrala cuntegn la lingia da pressiun cul sclusaduir da segirtad. Alla fin della lingia da pressiun ei la turbina dil tip pelton ch'ei construida per 50 liters aua per secunda. Sill'axa dalla turbina ei era il generatur montaus che producescha l'energia electrica. Quella vegn menada naven dil generatur sur ina installaziun speciala directamein ella lingia che meina tier la staziun da transformaziun Caharli dalla Repower sut la fatschenta Degonda SA. L'aua turbinada croda naven dalla turbina giu el canal da rimmada sut il plantschiu dalla centrala e cuora naven da leu tras in bischel ella canalisaziun d'aua schubra existenta e da leu el dutg che meina giu el Rein. Per sferdentar il generatur che sescaulda pulitamein duront la producziun dall'energia ei previu in indrez da circulaziun cun aua e cun in sferdentader che sesanfla ell'aua turbinada giu el canal sut la turbina. En pliras scuffas ei il pilotadi dall'ovra integraus. L'ovra funcziunescha cumpleinamein automatic e sa era vegnir

survigilada e dirigida d'ordvart. Per saver alzar vidaneu las parts pli grevas dils indrezs ein duas travs da fier cun mintgamai ina schirella a cadeina montadas vid il plantschiu su. Il plantschiu su ei travestgius cun ina isolaziun speciala che reducescha la canera dalla turbina e dil generatur. Per impedir ton sco pusseivel las emissiuns da canera che sorteschan ord la centrala, vegnan era la porta d'entrada e la finiastra construidas cun ina maximala isolaziun encunter la canera.

centrala a Cumpadials (fatschada ost)

Cun ina scadenza brutta naven da Murtès entochen ella centrala da 562.20 m ed in quantum d'aua maximal da 50 liters per secunda resulta ina prestaziun netta maximala dall'ovra da 200 kW.

Nova lingia d'aua e niev hidrant

Nova lingia d'aua

Demai che las lingias publicas dil provediment d'aua a Cumpadials ein sil tschancun dalla lingia da pressiun denter il quartier Foppa e la scola ualti veglias e ston proximamein vegnir remplazzadas, eisi previu da metter sper la lingia da pressiun ina nova lingia pil provediment d'aua e da colligiar quella culla reit existenta. Aschia san considerabels cuosts per scavaments che fussen el proxim temps necessaris vegnir evitai. Prender l'aua pil provediment da Cumpadials directamein ord la lingia da pressiun dall'ovra ei muort la fetg aulta pressiun da rodund 50-56 bars en quella lingia buca pusseivel.

Niev hidrant

Sut ils clavaus da Raveras Sut el curtin da Werner Koch ei actualmein in hidrant che funcziunescha buca pli aschi bein e che stuess vegnir remplazzaus. El sesanfla uss en in liug ch'ei buca bein accessibels pils pumpiers e lur vehichels. Ensemes culla lingia d'aua nova duei era in hidrant niev vegnir plazzaus sper la centrala.

Colligiazion futura cul provediment d'aua Surrein

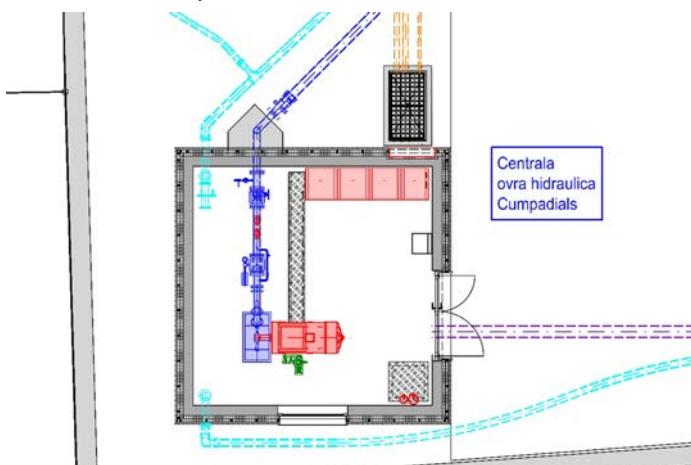
Las actualas pretensiuns arisguard la segirtad dils provediments d'aua pretendan che mintga provediment d'aua vegni, sche zaco pusseivel, spisgentaus da duas varts independentas. Ella terminologia dil fatg tschontschian ins dad in sistem redundant. Tiels provediments d'aua da Sumvitg e da Cumpadials ei in tal sistem redundant cul reservuar a Planatsch e la colligiazion denter Sumvitg e Cumpadials gia realisaus. Per Surrein savess in tal sistem redundant vegnir realisaus entras

ina colligazion cun Cumpadials. Per quei intent duei la nova lingia d'aua vegnir menada ella centrala nua che las installaziuns necessarias (reduczion dalla pressiun etc.) san lu vegnir installadas il mument che la colligazion cun Surrein vegn realisada. Sut la centrala duei gia uss in emprem tschancun vegnir realisaus ensemes culla lingia che meina l'aua turbinada ella canalisaziun d'aua schubra existenta. Aschia san era cheu pli tard cuosts vegnir evitai. Ella centrala vegnan pil mument mo las installaziuns necessarias per la svidada dalla lingia nova ed ina spina per prender aua da diever per la centrala montadas.

Producziun d'energia

La producziun d'energia dependa dil quantum d'aua che las fontaunas a Murtès furneschan e quel variescha tenor la situaziun da neiv igl unviern e tenor las periodas cun plievglas igl ulteriur temps digl onn. Plinavon variescha era il diever d'aua duront il di e da stagiu tier stagiu. Emprema prioritad ha adina il provediment d'aua e mo il surpli dall'aua sa vegnir turbinaus. Las installaziuns els loghens nua ch'ei vegn priu aua ord la lingia da pressiun ed il pilotadi dalla turbina procuran che quella prioritad vegn adina tenida en automaticamein.

Tier la producziun d'energia eisi da grond interess che aschia bia aua sco pusseivel sappi vegnir turbinada. Ord quei motiv eisi indicau da schar cuorer aua mo leu nua ch'ei drova veramein aua e quei cun quantitads minimalas. In grond respargn dall'aua da Murtès sa vegnir realisaus culla sanaziun dalla tschaffada dalla fontauna a Planatsch che porta ussa plirs 100 liters aua per minuta e cul reservuar niev medemamein a Planatsch sur Sumvitg. Quei reservuar ei tschentaus in tec pli ault ch'il reservuar existent da Sumvitg. Aschia vegn Sumvitg en emprema lingia spisgentaus cull'aua da Planatsch e mo cu quella tonscha buca pli vegn duvrau aua da Murtès ord il reservuar da Sumvitg. Culla nova lingia d'aua naven dil quartier dalla staziun da Sumvitg/Cumpadials entochen tiel hidrant sper il sontget egl ost da Cumpadials ein las duas reits dil provediment da Sumvitg e da Cumpadials vegnidias colligiadas. Cun quella colligazion vegn era Cumpadials spisgentaus cun aua da Planatsch respectiv dil reservuar da Sumvitg il mument ch'il reservuar da Cumpadials ei ord funczio.

Cun drizzar las installaziuns corrispondantamein savess Cumpadials schizun vegnir spisgentaus cun prioritad cun aua da Planatsch, se capescha adina mo sche la fontauna da Planatsch

furnescha avunda aua. Cun quei sistem eisi pusseivel dad optimar e maximar la producziun d'energia ella centrala a Cumpadials cun adina porscher avunda aua pils differentes provediments d'aua colligai. Quei tut succeda automaticamein e senza regulaziun manuala ed ei plinavon permanent sut controlla entras las differentas miseraziuns installadas.

Sin fundament dallas miseraziuns dil quantum d'aua che flessegia ella stiva d'aua a Murtès sa vegnir quintau cun ina producziun annuala ell'ovra a Cumpadials da rodund 500'000 entochen 1'000'000 uras kilowat (kWh). Sch'ins pren ina unitad da habitar (habitaziun) che drova ella media total ca. 6'000 kWh per onn savess l'ovra da Cumpadials cuvierer il diever da 80 entochen 160 habitaziuns. La producziun ella centrala ei sur igl onn ora fetg variabla. Duront la primavera, la stad ed igl atun eis ella dabia pli aulta ch'igl unviern, el temps nua ch'ei vegn duvrau la biara energia. Ord quei motiv savess l'ovra buca da tut temps producir avunda energia per cuvierer il basegns effectiv da tontas casas.

Cuosts e recav

Cuosts

Il calcul da cuosts per l'ovra hidraulica Cumpadials vesa ora sco suonda:

- Lingia da pressiun e nova lingia d'aua	frs.	510'000
Foppa – casa da scola plus hidrant niev		
- Baghetg dalla centrala e contuorn	frs.	500'000
- Canal per menar naven l'aua e bischel	frs.	40'000
per colligazion cun Surrein		
- Installaziuns electromecanicas e pilotadi	frs.	460'000
ella centrala		
- Indrezs e cables per menar naven	frs.	140'000
l'energia el trafo Caharli		
- Planisaziun, direcziun dallas lavurs,	frs.	150'000
cuosts accessoris, indemnisiations		
Total (incl. taglia sin plivaleta)	frs.	1'800'000

Vendita dell'energia e recav

L'energia producida vegn vendida sin fundament d'offertas ad ina u l'autra ovra electrica dalla regiun cun in contract da furniziun dad in ni plirs onns. Vegn l'energia vendida alla Repower, sa vegnir quintau actualmein cun in prezi da vendita da 8 raps per ura kilowat. Quei prezi vegn fixaus onn per onn da niev. Il recav brut annual ord la vendita d'energia fuss aschia denter 40'000 e 80'000 francs. Cun cuosts annuals da 15'000 entochen 20'000 francs resultass in gudogn net da 25'000 entochen 60'000 francs. Il svilup actual dils prezis per l'energia muossa ina tendenza plitost positiva, aschia ch'ins sa quintar cun in pulit gudogn annual pils proxims onns.

Actualmein sa l'energia sin fundament dil dretg vertent buca vegnir vendida a consumenti pigis sco per exemplu a casadas dalla vischnaunca da Sumvitg. Egl avegnir sa quei semidar, aschia che era consumenti pigis san eleger sez da tgi ch'eis vulan cumprar l'energia electrica. Naven da quei mument savess l'energia producida ella centrala a Cumpadials era vegnir vendida a consumenti pigis dalla vischnaunca da Sumvitg.

Realisaziun

Sche la radunanza communal approbescha il project e conceda il credit persuenter duei ladinamein suenter la radunanza vegnir inoltra la damonda da baghegiar per l'ovra ed era fatg la damonda corrispondenta per ina contribuziun dalla polizia da fiug. Era duei en quei temps vegnir menau atras la submissiun per las lavurs corrispondentas, adina cun resalva dall'approbaziun dil project e dalla finanziaziun da quel entras la votaziun all'urna. Aschia san tuttas preparativas vegnir fatgas per ch'ins sappi entscheiver cullas lavurs ladinamein suenter il gie all'urna. Sch'il project vegn approbaus e tut va tenor plan duess l'ovra hidraulica Cumpadials vegnir prida en funcziun el decuors da quest atun.

Departament economia publica en general

Proposta

La suprastanza communal propona alla radunanza communal d'approbar il project ovra hidraulica Cumpadials e da conceder il credit brut da 1'800'000 francs per mauns dalla votaziun all'urna.

Tractanda 8: Tractaziun ed approbaziun dil credit supplementar da 195'000 francs per il project sanaziun provediment d'aua Laus

En la radunanza communal dils 25 da mars 2021 han ils presents giu approbau in credit da 495'000 francs per la sanaziun dil provediment d'aua da Laus, quei cun 62 gie tier ina abstensiun. Buc enconuschenet era lu aunc con che la confederaziun ed il cantun san contribuir a quella sanaziun cun subvenziuns, damai che quels decidan quei pér suenter l'approbaziun dil credit necessari entras igl organ competent. Cun scriver dils 23 da zercladur 2021 ha gl'uffeci per natira ed ambient annunziau che confederaziun e cantun ensemen surprendan 59.85% dils cuosts, quei che corrispunda ad ina summa da cnap 337'000 francs. La finala ha era aunc la polizia da fiug annunziau in susteniment da ca. 10% sin ils cuosts che han il dretg da contribuziuns. Quei ei stau fetg legreivlas novitads.

Meins legreivel ein lu ils resultats dall'entschatta avrel dallas controllas dalla qualitat dall'aua entras gl'uffeci cantunal per la segirezzia da viciualias stai. Ferton che las valetas microbiologicas ein adina stadas en uorden han las analisas dallas controllas chemicas mussau resultats sur la toleranza tier gl'element chemic «arsen». Las controllas fatgas posteriuramein han lu danovamein confirmau quei surpassament. Tenor las directivas dall'Uniu europeica, che la Svizra ha era surpriu gl'onn 2014, astga in liter aua da beiber cuntenere max. 10 µg arsen e max. 30 µg uran. Ferton che gl'uran caschuna a Laus negins problems ($\approx 3.74 \mu\text{g/l}$) survarga gl'arsen cun $12.1 \mu\text{g/l}$ tochen $14.7 \mu\text{g/l}$ la limita da toleranza fixada sin $10 \mu\text{g/l}$. Quei para forsa mo pauc, denton tuttina avunda per stuer prender mesiras extraordinarias per eliminar quei arsen ord l'aua.

Tgei ei propri «arsen»?

Arsen ei in element chemic en fuorma da semimetal. Arsen dat ei en pliras fuormas ed en las colurs metalic, grisch, brin-mellen e ner. Quei element chemic vegn avon profund en la geologia

dalla tiara e crappa sco cumpacta massa e sa lu vegnir menaus en fuorma da puorla fina cun l'aua ora el liber. Arsen ei ina dallas pli tussegadas substanzas toxicas ch'ei dat insumma e caschuna en fermas concentraziuns gronds donns vid il sistem d'immunitat da carstgauns ed animals. Tuttina vegn arsen avon minimalmein en bia viciualias, specialmein en fretgs che creschan en la tiara, denton era en pèschs ed en ris. Tier la carn ei quella dil pierg ni dil bov pertuccada meins che la carn d'animals selvadis. Era vegn arsen duvraus dall'industria da products chemic – farmaceutics. Arsen ei vegniu documentau gia 3 millennis avon Cristus, aschia cunteneva gia l'enconuschenta mumia digl Ötzi grondas concentraziuns d'arsen els cavegls.

En concentraziuns sco nus havein ussa tiel provediment d'aua da Laus ei arsen atgnomein absolut negin problem. Sulettamein il surpassament dalla limita pretenda a Laus tenor las directivas vertentas dalla EU ina filtraziun per l'aua da beiber.

duas differentas sorts e fuormas d'arsen, seniester arsen grischt, dretg arsen ner

Tier ils ulteriurs provediments d'aua en nossa vischernaunca ein las valetas d'arsen e d'uran fetg bein en la toleranza:

	arsen	uran
Sumvitg/Cumpadials	max. 10.0 µg/l 1.98 µg/l	max. 30.0 µg/l 5.05 µg/l
Rabius	0.62 µg/l	10.4 µg/l
Surrein	2.76 µg/l	3.45 µg/l

Niev indrez per filtrar uran ed arsen

Ei dat duas variantas co ins sa reducir gl'arsen ord l'aua. La pli favoreivla fuss da saver mischedar l'aua dil provediment cun aua d'ina autra fontauna che cuntegn meins ni insumma negin arsen. Quella pusseivladad havein nus a Laus denton buca damai che nus havein neginas autres fontaunas d'aua schubra en la vischernaunca. Perquei resta mo la varianta empau cumplicada, quella da filtrar l'aua. In tal indrez ei previus da construir a Laus-Caplazi sut il rempar encunter la lavina, sin terren dalla vischernaunca. Il cundrez da filtraziun tegn automaticamein anavos igl arsen ed era igl uran. Damai che uran ed arsen san denton buca vegnir dismiss ensemens, basegna ei in indrez che pren ora separau igl uran e seperau gl'arsen.

Entras quella filtraziun vegn la circulaziun dall'aua reducida sin ca. 30 l/min. En cass d'in barschament tonscha quei secapescha buca per stizzar fiug. En in tal cass procura in special ventil automaticamein, che tut l'aua che la lingia principala meina vegn menada sper quei indrez vi e stat aschia a disposiziun als pumpiers per cumbatter in eventual incendi.

Sanaziun dallas tschaffadas d'aua si Palius

En connex cun la sanaziun dil probedimet d'aua Laus ha la vischnaunca era gest schau controllar las tschaffadas dallas fontaunas a Palius. Quei ha la firma *AquaGrischa SA* da Clastra fatg. Era cheu ein ils resultats stai menders che spitgau. Las diversas fotografias egl intern dallas lingias muossan pliras ruttadiras da quellas lingias, ch'ein per gronda part aunc ord material da tiaracotga. En plirs loghens ein ragischs carschidas en las lingias e tscheu e leu ha ei deposits cun crappa e chis, quei che muossa che las lingias ein buca pli cumpactas. Sanar la combra d'aua a Palius senza metter en uorden las tschaffadas d'aua fagess propri negin senn e fuss era buca responsabel.

Survesta dils cuosts

Cun tut quellas lavurs supplementaras entras gl'indrez da filtrar l'aua sco era la sanaziun dallas tschaffadas d'aua, tonscha il credit staus concedius il mars 2021 naturalmein buca pli. Il surpli da cuosts per quellas urgentas lavurs secumpona sco suonda:

Indrez da filtrar uran ed arsen

- combra preparada cumplet cun ils indrezs da filtrar uran ed arsen	frs.	77'000
- lavurs d'impressari	frs.	30'000
- diversas e nunprovediu (ca. 12%)	frs.	13'000
- tpv. 7.70%	frs.	9'240
Total indrez da filtrar uran ed arsen	frs.	129'240

Sanaziun dallas tschaffadas

- lavurs d'impressari	frs.	50'000
- lavurs da ligiadira	frs.	5'500
- diversas e nunprovediu (ca. 10%)	frs.	5'550
- tpv. 7.70%	frs.	4'700
- rundau	frs.	10
Total sanaziun tschaffadas	frs.	65'760

Per quellas lavurs astgein nus era quintar cun las medemas subvenziuns da confederaziun e cantun sco per las lavurs da sanaziun dalla combra d'aua Palius e dil reservuar a Hettas. La decisiun definitiva digl uffeci cantunal per natira ed ambient ei denton aunc pendenta. Dalla polizia da fiug dat ei per quellas lavurs supplementaras negin susteniment.

Las lavurs da sanaziun vegnan fatgas uonn e vegnan terminadas sin quest atun.

Departament probediment d'aua

Proposta

La suprastanza communala propona alla radunanza communala d'approbar il credit supplementar da 195'000 francs per il project da sanaziun probediment d'aua Laus.

Tractanda 9: Tractaziun ed approbaziun dalla midada dil project Crappa Grossa concessiun dil credit brut da 145'000 francs

La radunanza communala dils 17 da december 2020 ha approbau il project per ina punt pendenta per la senda da viandar Crappa Grossa e concediu il credit brut da 175'000 francs persuenter. Cun ina punt pendenta savess il sbuau che

periclitescia la senda da viandar vegnir surmuntaus. La punt sezza fuva concepida sco punt pendenta fixada da mintga vart cun in fundament da betun ed ancras per fundar e tener quel. Il fundament davart encuter Cumpadials saveva vegnir construius sin grep, ferton che quel davart encuter Madernal stueva vegnir fundaus sin terren luc cun denteren crappa pli gronda. La situaziun geologica dalla fundaziun davart encuter Madernal era vegnida giudicada entras in geolog e geotecnicher. Quel haveva constatau en siu pareri ch'il fundament previus da quella vart sappi vegnir eregius sin quei terren cun francar el cun ancras. Sin fundament da quellas indicaziuns ei il project per ina punt pendenta vegnius elaboraus ed ins ha lu era fatg la submissiun per las lavurs da construcziun dalla punt pendenta.

Gia igl atun 2020 haveva in'aua gronda el Rein magliau naven ulterior material al pei dil sbuau ed haveva era gia taccau la part dalla costa davart encuter Madernal silla quala il fundament dalla punt era previus. Sin fundament dad in niev giudicament dil geolog ei vegniu decidiu da perseguitar la situaziun entochen la primavera/stad 2021 e d'observar schebein l'erosiun al pei dalla plauca canticueschi tier las proximas auas grondas. Quei ei lu era stau il cass aschia ch'il fundament davart encuter Madernal sa buca pli vegnir fundaus sco oriundamein previu. Iis motivs persuenter ein ils gronds cuosts per ina tala construcziun e la fetg gronda resca ch'il fundament e cun quei era la punt savessan tier in'ulteriura aua gronda ruschnar giu el Rein. Sin fundament da quella situaziun nova han il geolog ed il planisader cussegliau da desister da construir ina punt pendenta en quei liug e da tscherclar ina varianta cun ina senda nova che meina sur il sbuau vi.

punt pendenta (lingia alva) cun costa davart da Madernal

Nova varianta cun senda

Il terren entuorn il sbuau a Crappa Grossa ei per part fetg teis ed il baghegiar ina senda nova en quella topografia ei buca sempel. Perquei ei la firma *Muntognas GmbH* da Mustér vegnida incaricada dalla suprastanza communala da tscherclar in trassé pusseivel per ina senda nova che meina sur il sbuau vi e che sa era vegnir construida a moda segira pils viandonts.

Otti Flepp dalla firma Muntognas GmbH ha lu anflau in trassé adattau ed il *biro d'inschignier Deplazes* ha elaborau in project persuenter. La senda nova ha ina lunghezia da rodund 245 m e surmunta in'altezia da rodund 34 m. La topografia teissa pretenda parzialmein construcziuns cun scalems e cun passadis francai cun buoras e tschabergals da lenn.

niev trassé senda da viandar

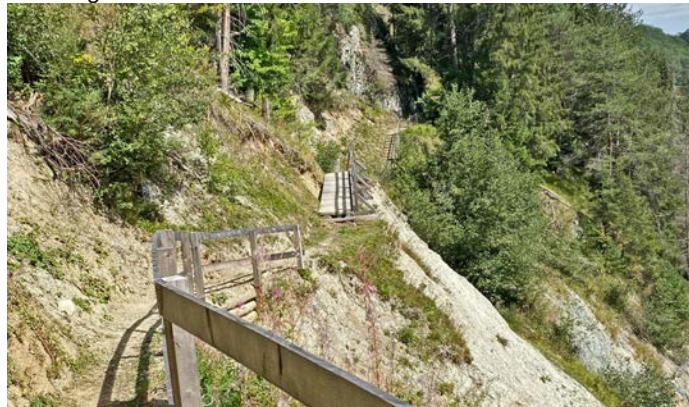
La damonda da baghegiar per quei tschancun senda da viandar ei vegnida inoltrada ils 20 da fenadur 2021 e l'entschatta october 2021 ei la lubientscha da baghegiar vegnida concedida.

Cuosts e finanziazion

Il calcul da cuosts per quei tschancun niev dalla senda da viandar Crappa Grossa vesa ora sco suonda:

Lavurs da construcziun	frs. 130'000
Giudicaments geologics, planisaziuns, direcziun dallas lavurs, lubentschas	frs. 15'000
Total (incl. tpv)	frs. 145'000

La suprastanza communal ha fatg ina damonda per ina contribuziun al *Surveysch per il traffic buca motorisau*. La risposta ei aunc aunc aviarta, denton astga vegnir quintau cun in sustegn da 20 % dils cuosts.

senda Crappa Grossa

Realisaziun

Sche la radunanza communal approbescha il project e conceded il credit persuenter duei ladinamein vegnir tratg en offertas per las lavurs da construcziun dalla senda e fatg las preparativas per la realisaziun da quella el decuors da questa primavera.

Departament sendas e piogns

Proposta

La suprastanza communal propona alla radunanza communal d'approbar la midada dil project Crappa Grossa e da conceder il credit brut da 145'000 francs.

Midadas da persunal

Menaschi tecnic

L'entschatta december 2021 ha il niev collaboratur **Remo Lechmann** da Rabius entschiet sia plazza tier igl uffeci stradal. Il Remo ha fatg in emprendissadi sco mechanist da maschinas agricolias. Suerter igl emprendissadi ha el luvrau per differentas fatschentas sco mechanist e maschinist. La suprastanza communalia giavischia al niev collaboratur bia plascher en sia nova plazza.

Suprastanza communalia

Informaziuns cuortas

Pista da scursalar Carauns

Gia dapi plirs onns prepara Sumvitg Turissem duront il temps d'unviern la via dils Carauns a Surrein sco pista da scursalar. Deplorablamein ha la suprastanza communalia stuiu constatar che la pista ademplescha buca las pretensiuns da segirtad digl uffeci federel per prevenziun d'accidents (bfu).

Tenor art. 58 dil Dretg d'obligaziuns (DO) ei il possessur d'ina ovra responsabels per l'ovra. Sco ovas valan denter auter vias, sendas ni pistas da scursalar. In donn/munconza vid in'ovra ei avon maun schebein l'ovra porscha buca la segirtad necessaria. Il possessur ha da surprender la responsabladad (Werkeigentümerhaftung) schebein ei dat donns ch'ein schabegiai muort manteniment nunsufficient respectivamein tier donns/munconzas vid in'ovra. La pista da scursalar dils Carauns sto consequentamein medemamein vegnir classificada sco ovra per la quala la vischnaunca sco possessura ha da surprender la responsabladad tier donns caschunai entras munconzas vid il manteniment.

En general san buca tuttas rescas da responsabladad vegnir exclusas tier ina via da scursalar. Ellas san denton vegnir minimadas cun risguadar las mesiras da segirtad tenor broschura dil bfu (documentaziun dil fatg 2.257). La pista dils Carauns cun las petgas da fier agl ur, cun ils mirs aults e stortas anetgas ademplescha buca las mesiras da segirtad recomandadas. Per saver porscher ina pista da scursalar ch'ademplescha allas pretensiuns da segirtad fussen grondas investiziuns necessarias.

Sin fundament dils prighels avon maun ha la suprastanza communalia decidiu da buca pli preparar la pista da scursalar sin la via dils Carauns. Nus deplorein da buca saver porscher quella pista per scursalar, savein denton buca responsar da vinavon preparar la pista. Nus supplichein per Vossa capientscha.

Suprastanza communalia

Editura

Vischnaunca Sumvitg, Via Quadras Su 10, 7175 Sumvitg
 telefon: 081 920 25 00, fax: 081 920 25 08,
 e-mail: info@sumvitg.ch